

Międzynarodowa konferencja numizmatyczna „Numismatica Centroeuropaea — Středoevropské numismatické dny I. Jagellonské mincovnictví ve střední Evropě” — 19–22 września 2016, Kutná Hora

W dniach 19–22 września 2016 r. w Kutnej Horze w Czechach odbyła się pierwsza edycja międzynarodowej konferencji numizmatycznej „Numismatica Centroeuropaea — Středoevropské numismatické dny”, a tematem przewodnim było mennictwo jagiellońskie w środkowej Europie (Jagellonské mincovnictví ve střední Evropě). Organizatorami konferencji był Filosofický ústav AV ČR, Centrum mediévistických studií Akademie věd České republiky i Univerzity Karlovy v Praze, Filosofická fakulta Univerzity Pardubice, Národní muzeum, Numismatická komise Asociace muzeí a galerií ČR oraz České muzeum stříbra w Kutnej Horze; sekretarzem konferencji był PhDr. Jiří Militký, Ph.D. Po zakończeniu dotychczasowego cyklu „Peníze v proměnách času”, organizatorzy postanowili zapoczątkować nową koncepcję corocznych spotkań ludzi nauki i hobbystów, których pasją jest numizmatyka. Obrady miały miejsce w wyjątkowym i bardzo ważnym miejscu, nie tylko dla mennictwa czeskiego, ale również dla całego mennictwa Europy

Środkowej w późnych wiekach średnich, Kutnej Horze, która jest kolebką grosza praskiego, wybijanego we Włoskim Dworze. Nowo powstała jednostka monetarna stała się główną walutą dla XIV-wiecznej Europy Środkowej, gdzie grosze czeskie pełniły dominującą rolę w handlu daleko-siężnym, ale również w tezauryzacji dóbr. W tej malowniczej miejscowości możemy również znaleźć gotycki kościół świętej Barbary, którego początki sięgają ostatniej tercji XIV wieku, a ściany zdobione są freskami przedstawiającymi mincerzy. Miasto przepelnione jest nawiązaniem do średnio-wiecznego mennictwa, a jego niedalekie położenie od granicy z Polską (ok. 110 km) oraz bliska odległość dzieląca od Pragi czy Pardubic pozwala na częste odwiedzanie miejsca, gdzie narodził się „dolar średnio-wiecznej Europy”.

Na konferencji wystąpiło ponad czterdziestu prelegentów z różnych krajów Europy takich jak Czechy, Słowacja, Austria i Polska, a o swoich najnowszych badaniach opowiedzieli m.in. prof. dr hab. Borys Paszkiewicz (Uniwersytet Wrocławski), prof. Petr Vorel (Uniwersytet Pardubicki), prof. dr Hubert Emmerig (Uniwersytet Wiedeński), prof. Tomáš Krejčík (Uniwersytet Karola w Pradze) czy Jiří Militký, Ph.D.

Pierwszego dnia (19 IX), obrady podzielone były na dwie symultanicznie

odbywające się sesje. Pierwsza, stanowiąca główny temat konferencji, poświęcona była mennictwu jagiellońskiemu w Europie Środkowej, druga natomiast koncentrowała się wokół problemów numizmatyki antycznej i celtyckiej. Główną sekcję rozpoczął Borys Paszkiewicz wystąpieniem pt. *Silesian coinage during the Jagiellonian period*. Ten krótki okres, zaledwie 36 lat (1490–1526), kiedy to Jagiellonowie władali na Śląsku, przyniósł wiele zmian. Prelegent przybliżył mennictwo królewicza Zygmunta (późniejszego króla Polski — Zygmunta I Starego), które znane jest szerszemu gronu odbiorców głównie z białych groszy wybijanych podczas rządów w Głogowie (1499–1508). Autor wystąpienia, analizując przekazy pisane oraz nowe znaleziska monet, zidentyfikował również halerze tego władcy bite w Koźuchowie i Głogowie. Zasygnalizował również możliwość wybijania tego rodzaju monet przez Zygmunta w Opawie, której księciem był w latach 1501–1511. Paweł Milejski omówił występowanie groszy praskich brata Zygmunta Jagiellończyka, Władysława II (1471–1516) na terenie Śląska, z wyszczególnieniem podziału na znaleziska gromadne i pojedyncze. Referent wyróżnił jedno znalezisko pojedyncze grosza praskiego Władysława II, z pl. Czystego we Wrocławiu¹ oraz dwadzieścia pięć skarbów o znacznej rozpiętości chronologicznej (*tpq* od 1471 do 1683 r.). Bliżej zostały omówione trzy śląskie skarby zawierające grosze tego władcy, pochodzące z Grodzca (pow. złotoryjski), Dębrznika (pow. kamiennogórski) oraz Osieczowa (pow. jeleniogórski). Następnym ciekawym zagadnieniem, poruszonym podczas głównej sesji przez Jana

Videmana, była chronologia i typologia czeskich dukatów, wybijanych przez królów z dynastii Jagiellonów. Autor przybliżył poglądy panujące w literaturze na temat daty wybita pierwszego dukata przez Władysława II, które są dosyć sprzeczne: od I. dekady panowania tego władcy aż po 1511 r. Jego zdaniem pierwszy dukat, jaki możemy przypisać temu władcy, pochodzi z 1495 r. Dodatkowo Prelegent pokusił się o zestawienie wszystkich typów znanych dukatów Władysława II oraz Ludwika II, dzięki czemu udało się utworzyć listę odmian w porządku chronologicznym. Ostatnim wartym przybliżenia zagadnieniem poruszonym podczas głównej sesji tematycznej był referat Jana Cihlářa, Lukáša Richtery i Pavla Gregora pt. *Diepholzské ražby napodobující české bílé peníze se lvem a jejich materiálové analýzy*. Przedstawione zostały monety naśladowujące czeskie jedno- i dwustronne białe pieniądze z lwem Władysława II, zaopatrzone jednak w legendy odnoszące się do panów z Diepholz. Przeprowadzono analizy specjalistyczne jedenastu monet tego typu (jednej Rudolfa VIII, 1480–1510, i dziesięciu Konrada XII, 1510–1514), dzięki czemu mamy pewność, że były one fałszowane, a aż siedem monet zostało wykonanych techniką amalgamatu. Sekcja antyczna również przyniosła wiele ciekawych referatów, z których pierwszy wygłosił Tomáš Smělý. Przedstawiona została chronologia i ikonografia saterów typu „Atena Alkidemos” i drachm typu „Minerwa”. Połączeniem złotych monet typu Atena Alkidemos i srebrnych drachm z przedstawieniem głowy Minerwy jest postać Ateny Alkidemos obecna na obu rodzajach monet. Ich zestawienie, w świetle nowych znalezisk, pozwala na przedatowanie drachm typu Minerwa/Atena na sam koniec III w. przed Chrystusem. Następnie Július Fröhlich przedstawił znalezisko gromadne celtyc-

¹ K. Książek, *Monety z dawnego cmentarza przy kościele Salwatora we Wrocławiu: opóźniona depozycja monet w darach grobowych*, WN LIV, 2010, z. 1, s. 62.

kich monet ze wschodniej Słowacji. Skarb ujawniony został przed latem 2011 r. za pomocą detektora metalu. Depozyt został ukryty płytko pod jednym z kamieni na skraju lasu i zabezpieczony materiałami organicznymi i elementami brązowymi. Po znalezieniu został wprawdzie szybko rozprzedany, jednak szczęśliwie zachowała się jego pełna dokumentacja fotograficzna łącznie z danymi metrycznymi monet. Wartość skarbu jest tym większa, iż tworzą go dwie części. Pierwsza składa się z 97 celtyckich monet, będących imitacją filipowych tetradrachm, reprezentowanych przez trzy typy bite na pograniczu słoweńsko-węgierskim. Druga część znaleziska to dwa statery typu Atena Alkidemos. Całe znalezisko gromadnie można ostrożnie datować na 3. tercję III w. przed Chr. Na koniec warto poświęcić uwagę referatowi Jiřego Militkiego, który zrekonstruował i opracował ponownie skarb z Deutsch Jahrndorf w dzisiejszej Austrii. Znalezisko odkryte zostało w kwietniu 1855 r. Początkowo zarejestrowano 127 monet, jednak po skomplikowanej rekonstrukcji pierwotnego składu depozytu udało się oszacować całkowitą wielkość skarbu na 166 egzemplarzy. Zarejestrowano bratysławskie monety Bojów, wybijane między 60 a 40 r. przed Chr.: monety srebrne, a także złote statery — 1/3 i 1/8 statera, wszystkie z inskrypcją BIATEC i BIAT. Ta złota część reprezentuje najmłodszy horyzont mennictwa Bojów i końcowy okres bojskich oppidów. Srebrne monety natomiast to 134 heksadrachmy typu *Biatic* z różnymi napisami — AINORLX, BIATEC, BVSSVMARVS, BVSU, COBROVOMARVS, COISA etc. Łącznie odnotowano 24 typy tych monet, które są jedną z najszerzych reprezentacji monet typu *Biatic*.

Drugiego dnia obrad (20 IX) zaplanowana była tylko poranna sesja, dotycząca przede wszystkim mennictwa wczesno-

średniowiecznego. Na szczególną uwagę zasługuje wystąpienie Jiřego Lukasa, który przedstawił wstępną typologię i wnioski na temat depozytu monet z końca X w., odnalezionego w miejscowości Chýšt' (okręg Pardubice). Skarb ten zawiera 780 czeskich denarów wybijanych przez Bolesława II (972–999) w ostatniej dekadzie X w. w mennicy praskiej i wyszehradzkiej. Najstarsze w całym znalezisku są denary typu ethelredowego z obu mennic (1. połowa lat 90. X w.). Zarejestrowano numizmaty z inskrypcjami OMERIZ, NACVB albo MIZLETA. Na dwu monetach z mennicy praskiej autor rozpoznał imię Sobiesława Sławnikowica (ok. 990–995). Następnie Herfried E. Wagner zaprezentował ciekawe zagadnienie pt. *Numismatische Zeugnisse für dynastische Allianzen von Böhmen, Österreich und Ungarn im Mittelalter bis zur Zeit der Jagiellonen*. Prelegent prześledził mariaże książęce i królewskie oraz bitwy między wymienionymi państwami — od czasów Przemysła Ottokara II (1253–1278), przez Zygmunta Luksemburskiego (1419–1437), aż do okresu panowania Jerzego z Podiebradów (1458–1471) i Macieja Korwina (1469–1490). Większość zawartych sojuszków widocznych jest przez używanie herbów czeskiego, austriackiego i węgierskiego na monetach poszczególnych władców. Druga część dnia poświęcona była na wycieczkę złożoną z dwóch części — najpierw uczestnicy konferencji zwiedzili pałac Kačina, który został zbudowany latach 1806–1824 jako rezydencja najwyższego burgrabiego Królestwa Czech Jana Rudolfa Chotka (1782–1870). Następnie odwiedzili Výchoďské Muzeum w Pardubicach, gdzie można było zwiedzić stałą numizmatyczną ekspozycję, a przy okazji uczestniczyć w wernisażu wystawy skarbu z Chýšté².

² Więcej na temat wystawy patrz recenzja w tym samym tomie.

Trzeciego dnia konferencji (21 IX) odbyły się dwie sesje — ranna i popołudniowa — obie dotyczyły zagadnień numizmatyki średniowiecznej i nowożytnej. Na przedpołudniowej części obrad dominowały tematy związane z mennictwem orientalnym. Dorota Malarczycy poruszyła problem dirhemów abbasydzkich z mennicy al-'Abbāsiyyah (koło Qayrawan, Afryka Północna). Jest to jedna z najbardziej produktywnych mennic we wczesnym okresie abbasydzkim. Produkcję dirhemów w tej mennicy rozpoczął prawdopodobnie około 142 AH (AD 759/760) kalif Al-Man-sur i były one regularnie wybijane aż do 176 AH (AD 792/793). Kolejnym prelegentem poruszającym temat numizmatyki wschodniej był Vlastimil Novák z wystąpieniem pt. *Kopie nebo falza mincí? Dva moravské případy*, podczas którego zwrócił uwagę na różnicę między fałszerstwem a naśladownictwem monet. Zaprezentował kopie monet sammanidzkich, wykonane przez Bułgarów Wołżańsko-Kamskich, odkryte w skarbie z miejscowości Popůvky oraz fałszerstwo sułtańskich monet otomańskich z Vrchoslavic. Następnie Hubert Emmerig przeniósł słuchaczy do 1. tercji XVI w., omawiając skarb denarów węgierskich odnaleziony w 2009 roku w powiecie Melk (Dolna Austria). Najmłodsza zidentyfikowana moneta pochodzi z roku 1533. Depozyt zawierał 4 tys. węgierskich denarów Macieja Korwina (1458–1490) oraz Ferdynanda I (1526–1564). Szczególnie denary drugiego z wymienionych władców są problematyczne ze względu na duże zróżnicowanie wariantów. Po sesji rannej odbyła się wycieczka do Vlašského dvoru, gdzie można było zobaczyć pozostałości po średniowiecznej mennicy kutnohorską, która od 1300 roku scentralizowała czeską produkcję menniczą. Na popołudniowej sesji przedstawiono cztery referaty. Dwa z nich przyniosły nowe i inte-

resujące wiadomości na temat fałszowania monet w dobie późnego średniowiecza. Pierwsze wystąpienie, Pawła Milejskiego, Łukasza Sroki i Roksany Wawrzczak, dotyczyło części skarbu brakteatów krzyżackich odnalezionego w okolicach Opawy (Opava, Moravskoslezský kraj, Republika Czeska). Wszystkie 61 przebadanych monet to brakteaty typu *Krzyż grecki III* wg Borysa Paszkiewicza. Część monet przebadano metalograficznie, a wyniki pokazały, że były one wykonane z prawie czystej miedzi, jedynie powłoka monet została powleczone warstwą cyny, która miała imitować srebro. Drugie wystąpienie — Jana Cihlářa, Lukáša Richtery i Michala Mazíka — dotyczyło metody zastosowania amalgamatu do posrebrzenia powierzchni monety. Omówione zostały numizmaty bite z emblematami Czech i Węgier, wybijane za panowania Macieja Korwina (1469–1490). Trzy na cztery przebadane monety, które odnaleziono na zamku Křídlo (okręg Kroměříž), wykazały użycie rtęci w celu imitowania srebra na powierzchni.

Ostatni dzień konferencji (22 IX) poświęcony był numizmatyce nowożytnej. Kamil Smíšek przedstawił problem trzech liczmanów odnalezionych podczas prac konserwatorskich na zamku Orlik pod Humpolcem (okręg Pelhřimov). Pavel Radoměřský w 1953 r. rozpoznał je w publikacji jako wyroby z Zwickau w Saksonii z 1. połowy XV w. Dzięki nowej wiedzy prelegent zmienił atrybucję tych liczmanów na Norymbersgę. Następnie Łukasz Sroka przedstawił wstępne informacje o skarbie z Osieczowa (pow. jeleniogórski), który został ujawniony w 1996 r. Skarb ten liczy 488 monet, z czego najstarsze to grosze praskie Władysława II Jagiełłończyka (1471–1516), a najmłodsze to monety wybite w 1663 r. — szóstaki Jana Kazimierza (1648–1668), trzykrójcarówki Krystiana Wołowskiego (1654–1672),

piętnastokrajcarówki Jerzego III Brzeskiego (1654–1664) i ten sam nominał Ludwika IV Legnickiego (1654–1663). Ostatnim ciekawym wystąpieniem tego dnia był referat Lukáša Funka na temat znalezisk numizmatycznych i militariów znalezionych w ruinach młyna w regionie Tachova.

Czterodniowa konferencja przyniosła dużo wartościowych informacji dla badaczy z Europy Środkowej. Wiele miejsca poświęcono znaleziskom z pogranicza śre-

dniowiecza i czasów nowożytnych, a także monecie fałszywej (szczególnie techniką cynowania i amalgamatu). Kolejne obrady — Numismatica Centroeuropaea — Středoevropské numismatické dny II — odbędą się 22–25 maja 2017 r. w Brnie z okazji 200. rocznicy założenia Muzeum Morawskiego oraz 200. rocznicy aktywności numizmatycznej tego muzeum.

Paweł Milejski